

Шепітько В. Ю. – доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) Національної академії правових наук України, завідувач кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0719-2151>

Кримінальна психологія: історія становлення та сучасний стан

Стаття присвячена історії становлення, розвитку й сучасному стану кримінальної психології як окремої галузі юридичної психології. Висвітлено історичну генезу, етапи формування та наукові школи кримінальної психології. Проаналізовано фундаментальні праці з кримінальної психології, визначено психологічні закономірності, які належать до її предмета. Увагу акцентовано на необхідності дослідження психіки особи злочинця (правопорушника), вивченні механізмів злочинної поведінки та злочинних типів. Метою статті є розгляд історії формування кримінальної психології та її сучасного стану в Україні й інших країнах Європи. Методологічним підґрунтям публікації є використання філософських методів пізнання, історичного, порівняльного й низки психологічних методів дослідження. Наукова новизна полягає в комплексному дослідженні проблем кримінальної психології, історії її становлення та розвитку. Висновки. Кримінальна психологія є важливою галуззю юридичної психології, яка пройшла складний шлях. У структурі кримінальної психології центральне місце посідає психологічний механізм злочинної діяльності та вивчення психіки особи злочинця. Перспективною в кримінальній психології є типізація злочинних типів і розроблення психологічних профілів невідомих злочинців.

Ключові слова: кримінальна психологія; юридична психологія; історія кримінальної психології; особа злочинця; психологія злочинних типів; психологічний профіль; кримінальне профілювання.

Вступ

Вивчення особи правопорушника завжди привертало науковий інтерес учених. Виникнення кримінальної психології як певного наукового напрямку є соціально обумовленим. Щоб переступити межу дозволеного в соціальному середовищі, мають бути психічні вияви індивідуума, його перекручене сприйняття соціального досвіду, спрямованість особистості, наявність антигромадських настанов, дефектів психіки. Психологічні чинники вчинення кримінального правопорушення діють не ізольовано, а одночасно із соціальними (Konovalova, & Shepitko, 2004, p. 336, 337). Тому деякі вчені слушно зауважують, що зрозуміти будь-яку поведінку, зокрема злочинну, неможливо без знання психології (інколи – патопсихології) особистості, психологічних механізмів і мотивів, соціально-психологічних явищ, процесів, а нерідко і психіатричних чинників (Antonian, Enikeev, & Eminov, 1996, p. 336).

Мета і завдання дослідження

Метою дослідження є історичний аналіз виникнення, становлення, розвитку й сучасного стану кримінальної психології в Україні та європейських країнах (Німеччині, Австрії, Італії, Великій Британії, Росії). Завданнями дослідження є: здійснення історичного пошуку формування кримінальної психології як окремої галузі юридичної психології; визначення психологічних механізмів злочинної поведінки; формування критеріїв типізації злочинних типів;

розроблення психологічних профілів особи злочинця та можливостей використання їх у діяльності органів правопорядку.

Виклад основного матеріалу

Історія формування кримінальної психології. У спеціальних джерелах кримінальну психологію розглядають як окрему науку (Piroznkov, 2001, p. 15) або самостійну галузь (чи розділ) юридичної психології, її складову (Konovalova, & Shepitko, 2004, p. 336, 337), або у співвідношенні психології та злочину (Hollin, 1996). На думку деяких науковців, кримінальна психологія – один з головних розділів юридичної психології. Її цільова спрямованість – формування знань про психологічні особливості злочинної поведінки, особу злочинця, злочинні групи та співтовариства кримінальної спрямованості, про психологічні чинники, які необхідні для ефективної правозастосовної діяльності у сфері кримінальної юстиції, запобігання злочинності (Furmanov, & Metlitskiy, 2018, p. 5). Доцільно кримінальну психологію розглядати як галузь юридичної психології, що досліджує закономірності й механізми психіки людини, яка вчиняє злочин (Shepitko et al., 2018, p. 681).

Перші роботи з кримінальної психології опублікували в Німеччині наприкінці XVIII ст. К. фон Еккартергаузен (Karl von Eckardtshausen) «Über die Notwendigkeit psychologischer Kenntnisse bei Berurteilung von Nerbbrechen» («Про необхідність психологічного знання під час обговорення злочинів», 1792), І.-Х. Шауманн (Ioh. Chr. Schaumann) «Ideen zu einer Kriminalpsychologie» («Думки про кримінальну

психологію», 1792). Заслуговує на увагу й робота І. Г. Мюнха (Hof. Miinh) «Über den Einfluss der Kriminalpsychologie auf System des Kriminalrechts» («Про вплив кримінальної психології на систему кримінального права, людські закони та культуру злочинців», 1799).

На цьому етапі розвитку кримінальна психологія є емпіричною (прикладною) галуззю наукового знання. Увагу німецькі вчені спрямовували на психологічні аспекти злочинної поведінки й використання психології у сфері судочинства (Plavinskaia, 2018), впливу кримінальної психології на систему кримінального права. Зокрема, К. фон Еккартегаузен сформулював думку про те, що суддя зобов'язаний вивчати «анатомію душі» злочинця так само, як лікар вивчає «анатомію тіла людини» (Plavinskaia, 2018).

Упродовж XIX ст. було здійснено спроби визначити сутність злочинної поведінки, посилюється інтерес до кримінальної психології. У цей період опубліковано науково-популярну працю А. фон Феєрбаха (Paul Johann Anselm Ritter von Feuerbach) «Actrenmassige Darstellung merkwürdiger Verbrecher» («Документальний виклад відомих злочинів», 1828, 1829).

Дослідження психології злочинних типів розпочав італійський професор із судової психіатрії Ч. Ломброзо (Cesare Lombroso) (1835–1909). Його теорія відображена в книзі «L'uomo delinquente» (1876). З 1880 року Ч. Ломброзо та його однодумці видавали журнал «Архів психіатрії, кримінального права та кримінальної антропології». Ідеї вченого було розвинуто в працях його учнів (Е. Феррі (Ferri), Р. Гарофало (Garofalo)). Крім того, слід зауважити про формування наукової школи Ч. Ламброзо. Основна ідея її теорії (антропологічної школи кримінального права) полягає в тому, що існує «природжений злочинець» (злочинці-дегенерати) – особливий тип особи, яку необхідно «обміряти, зважити й повісити». «Природженого злочинця» можна виявити за фізичними ознаками («стигматами»). Ломброзо розробив формулу злочинної ураженості, виокремлював чотири типи злочинців: душолюб, злодій, насильник і шахрай (Shepitko, 2014, р. 214, 215). Теорія Ч. Ломброзо, яка розглядала злочинну поведінку як різновид патології психіки, привела до того, що кримінальна психологія протягом тривалого часу була тісно пов'язаною із судовою психіатрією, фактично була її аналогом (Plavinskaia, 2018).

У XIX – на початку XX ст. виходять друком фундаментальні праці австрійських і німецьких учених, що ґрунтуються на експериментальних дослідженнях. Засновник криміналістики Г. Гросс (Hans Gustav Adolf Gross) є й одним з піонерів кримінальної психології («Kriminalpsychologie»,

1898) (Shepitko, 2014, р. 112-114). У цій роботі Г. Гросс здійснив спробу дослідити механізм учинення злочину за допомогою психології. Ця праця була присвячена також аналізу психології допиту свідків, обвинувачених, психології судової діяльності. Вона стала вагомим досягненням у розвитку юридичної психології. Кримінальну психологію Г. Гросс розглядав як прикладну галузь загальної психології (Toronchuk, & Hrekul-Kovalyk, 2012, р. 32). Науковець заснував журнал «Archiv für Kriminalantropologie und Kriminalistik». Чимало публікацій із психології свідчень містилися і в «Архиві» Гросса, який він з гордістю називав «своїм» (Toronchuk, & Hrekul-Kovalyk, 2012, р. 32).

Постає питання: чому саме Г. Гросс звертається до проблем кримінальної психології? У той час відбувалися намагання застосовувати різні наукові знання в протидії злочинності, формування окремих судових наук, зокрема й судової (кримінальної) психології («як сукупності психологічних знань, які можуть стати у пригоді криміналісту» (Toronchuk, & Hrekul-Kovalyk, 2012, р. 32). Саме з розвитком кримінальної психології починає формуватися й розділ криміналістики – криміналістична тактика.

До проблем кримінальної психології привертати увагу також відомі вчені-психіатри, які розпочинали свою діяльність у психіатричних клініках та інших спеціалізованих закладах. Зокрема, питання психопатології осіб, які вчинили злочини, вивчали в Психоневрологічному інституті під керівництвом його засновника В. М. Бехтерева (інститут почав діяти з 1908 року, у Петербурзі, Російська Імперія). В. М. Бехтерев підготував книги «Про експериментальне психологічне дослідження злочинців» (1902), «Об'єктивно-психологічний метод у вивченні злочинності» (1912).

У першій половині XX ст. проблеми кримінальної психології досліджували відомі вчені-криміналісти й судові психологи. Слід акцентувати увагу на науковій праці С. В. Познишева («Кримінальна психологія. Злочинні типи», Ленінград, 1926) (Poznyshev, 1926). Учений зауважував, що кримінальна психологія – психологія боротьби зі злочинністю. Вона розглядає злочин як вияв психічної конституції особистості, встановлює та досліджує різні типи злочинців (кримінальна типологія), а також ознаки і прийоми їх розпізнавання (кримінальна диференціальна діагностика) (Poznyshev, 1926, р. 9).

В історії кримінальної психології були періоди, коли створювали спеціальні кабінети й інститути з вивчення особи злочинця та злочинності (у Києві, Харкові, Одесі) (Shepitko et al., 2018, р. 348-351, 682). Зокрема, з 1925 року у зв'язку з розширенням функцій кабінетів їх було

перейменовано на інститути науково-судової експертизи, і положення про них було включено до Положення про судочинство УРСР, затвердженого 23 жовтня 1925 року 2-ю сесією ВУЦВК IX скликання. У розділі XI цього Положення йшлося про інститути науково-судової експертизи, які діють у складі шести секцій. Одна із цих секцій мала назву «кримінально-психологічних та психопатологічних досліджень» (Vokarijus, 1948, p. 12). У 30-ті роки ХХ ст. відбуваються політичні зміни в житті суспільства, що негативно позначилися на розвитку кримінальної (судової) психології. Установи з вивчення злочинності й особи злочинця ліквідують або реорганізують. Психологія стає додатком до педагогіки (Konovalova, & Shepitko, 2004, p. 61-62).

Відродження кримінальної (судової) психології в СРСР припадає на 50–60-ті роки ХХ століття. У другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. питання кримінальної психології досліджували: А. В. Дулов («Судова психологія», Мінськ, 1975) (Dulov, 1975); В. Л. Васильєв («Юридична психологія», Ленінград, 1974, Санкт-Петербург, 2000) (Vasilev, 1974; Vasilev, 2000); М. І. Єнікєєв («Юридична психологія, Москва, 1999) (Enikeev, 1999); Ю. В. Чуфаровський («Юридична психологія, Москва, 1995, 1997) (Chufarovskiy, 1995; Chufarovskiy, 1997); В. Ф. Пирожков («Кримінальна психологія», Москва, 2001) (Piroznkov, 2001).

У цей час певний науковий інтерес становлять роботи британського вченого, судового психолога К. Р. Холліна (Clive R. Hollin), присвячені кримінальній (кримінологічній) психології («Psychology and crime: an introduction to criminological psychology», 1991, 1992, 1993, 1996). К. Р. Холлін досліджує проблеми співвідношення психології та злочину, розглядає психологічний напрям у розумінні злочину та вчинення серійних злочинів, визначає залежність психічних розладів і вчинення злочинів тощо (Hollin, 1996; Hollin, 2000).

Українські вчені також досліджували проблеми кримінальної психології, а саме: В. О. Коновалова («Правова психологія», Харків, 1997) (Konovalova, 1997), А. Ф. Зелінський («Кримінальна психологія», Київ, 1999), В. М. Костицький («Вступ до юридичної психології: методологічні та теоретичні проблеми», Київ, 1990), В. Г. Андросюк, Л. І. Казміренко, Я. Ю. Кондратьєв, М. В. Костицький, С. А. Тарарухін, Г. О. Юхновець («Юридична психологія», Київ, 1999) (Androsiuk et al., 1999), О. М. Бандурка, С. П. Бочарова, О. В. Землянська («Юридична психологія», Харків, 2001) (Bandurka, Vocharova, & Zemlianskaia, 2001), В. О. Коновалова, В. Ю. Шепітько («Юридична психологія», Київ, 2004; Харків, 2008; Харків, 2019; «Основи

юридичної психології», Харків, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010) (Konovalova, & Shepitko, 2005; Konovalova, & Shepitko, 2010; Konovalova, & Shepitko, 2004; Konovalova, & Shepitko, 2008; Shepitko, & Konovalova, 2019).

У сучасних умовах у закладах вищої освіти України юридичного профілю викладають навчальну дисципліну юридичну психологію, зокрема її складову кримінальну психологію (або окрему навчальну дисципліну). Наукові школи створено в таких закладах: Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Національний університет «Одеська юридична академія», Національна академія внутрішніх справ, Харківський національний університет внутрішніх справ.

Генезис злочинної поведінки. Проблема діагностики особи злочинця. Кримінальна психологія має вивчати психологію злочинної поведінки та психологію злочинця (правопорушника). До предмета кримінальної психології традиційно належать види, якісні характеристики, взаємозв'язки психічних явищ, що є внутрішніми детермінантами злочинної поведінки індивіда, групи та злочинності в суспільстві, а також механізми й закономірності формування та вияв цих явищ у породженні злочинних діянь (Pastushenia, 2018).

Необхідно констатувати, що кримінальна психологія обмежена вивченням певних психологічних закономірностей під час обрання та реалізації особою своєї злочинної поведінки. У психологічному сенсі «кожний злочин – складний акт людської поведінки, залежний від прийняття рішення вчинювати ту чи іншу дію або ж відмовитися від цього» (Androsiuk et al., 1999).

До системи психологічних закономірностей кримінальної психології належать: 1) закономірності виникнення та формування антисоціальних настанов, мотивів учинення злочину й обрання особою відповідної протиправної поведінки; 2) закономірності та механізми психології злочину як діяльності; 3) закономірності групової поведінки правопорушників і формування злочинних об'єднань, обрання рольового статусу в злочинній групі; 4) закономірності здійснення впливу на особу правопорушника (чи групу правопорушників) з метою запобігання антисоціальним тенденціям (Shepitko et al., 2018, p. 681-682).

Вивчення психології злочинної поведінки та психологія правопорушника охоплюють завдання кримінальної психології. У спеціальних літературних джерелах як завдання кримінальної психології виокремлено: 1) вивчення психології особи злочинця, особливостей різних типів злочинців, розроблення їх класифікації; 2) вивчення психології злочину як особливого виду діяльності; 3) вивчення психології

злочинних співтовариств; 4) психологічне вивчення злочинності як масового соціального явища; 5) дослідження психологічних механізмів відтворення злочинності в суспільстві й розроблення психологічних способів її профілактики; 6) розроблення психологічних аспектів віктимології, на цій підставі – психологічних заходів забезпечення особистої безпеки життєдіяльності (Pigoznkov, 2001, p. 16-17).

На думку інших науковців, до завдань кримінальної психології належать: 1) дослідження психологічної структури злочину; вивчення психології злочину як особливого різновиду діяльності; 2) вивчення особи правопорушника (злочинця) та класифікація злочинних типів; 3) дослідження особливостей формування антисоціальних настанов і мотивації злочинної поведінки; 4) вивчення психології злочинних об'єднань та вчинення злочинів у складі групи; 5) розроблення практичних рекомендацій для юристів щодо контролю за злочинністю та здійснення впливу на особу злочинця; 6) забезпечення правозастосовної практики психологічним знанням, надання консультативної допомоги, розроблення психологічних профілів (портретів) особи злочинця; 7) аналіз психологічних характеристик правового виховання громадян з метою розроблення методів профілактичної діяльності щодо окремих осіб і груп населення (Konovalova, & Shepitko, 2004, p. 19; Shepitko et al., 2018, p. 681-682).

Вчинення злочинного діяння передбачає наявність суб'єкта діяльності (суб'єкта його вчинення). Для позначення його поняття в юридичній літературі використовують різні терміни: «особа злочинця», «злочинна (чи криміногенна) особа», «особа винного», «особа, яка вчинила злочин». Попри певні відмінності, ці терміни використовують як тотожні. Побутує також думка, яка взагалі заперечує поняття особи злочинця і те, що вона має певні специфічні особливості та властивості (Konovalova, & Shepitko, 2010, p. 88-89; Konovalova, & Shepitko, 2004, p. 357).

Австрійський вчений Ю. Варга ще у XIX ст. стверджував: «Очевидна причина більшості злочинів – поява розумово й економічно слабких людей... Хворих необхідно лікувати, неосвічених просвіщати, жебракам надавати притулок і заняття, а між іншим всіх їх карають». Поняття «злочинець» за своєю сутністю не є антропологічним і біологічним поняттям, а так звані «злочинці» відрізняються від кримінально невинних тим, що через випадкову подію їх судили певні судді певної країни з позицій чинного там кримінального закону (Probst, 2019, p. 84).

Злочинець – це людина, яка перейшла межу законом, порушник закону, винуватець перед законом. Особа злочинця не лише існує, вона потребує дослідження (Konovalova, & Shepitko, 2010, p. 88-89; Konovalova, & Shepitko, 2004, p. 357). Слушну думку висловлює А. Ф. Зелінський: «Особа злочинця – альфа й омега кримінальної психології, її наріжний камінь. Людина, яка порушила кримінальний закон, є автором злочину, а її «справа» перетворює громадянина на злочинця, який відхиляється від суспільної свідомості» (Zelinskiy, 1999, p. 9).

У психології є різні підходи до типізації особи злочинців (правопорушників). Дослідження особи злочинця передбачає виявлення типового, визначення критеріїв градації кримінальних типів, встановлення особливостей кримінальних відносин. Спробу дослідження злочинних (соціально-психологічних) типів у різні часові періоди здійснювали відомі вчені та практики (Ч. Ломброзо, Е. Феррі, О. Ф. Лазурський, С. В. Познишев, А. Є. Петрова, О. Г. Ковальов, М. І. Єнікєєв та ін.) (Konovalova, & Shepitko, 2004, p. 360-365).

У кримінальній психології, безперечно, перспективним напрямом є розроблення психологічних портретів або профілювання особи злочинця – створення ідеальної моделі, яка містить інформацію про поведінкові особливості, виявляє та визначає такі риси невідомого злочинця, що сприяють його встановленню і виявленню, та побудована спеціалістами в певних галузях знань (психологом, психіатром, криміналістом, сексопатологом) (Shepitko et al 1., 2018, p. 676-677). Без знань кримінальної психології (зокрема залучення спеціалістів – кримінальних психологів) здійснення діагностичних (психологічних) досліджень і моделювання особи злочинця є неможливим.

Цей метод моделювання називають кримінальним профілюванням, або профайлінгом (criminal profiling). Профайлінг – це сукупність психологічних методів оцінки та прогнозування поведінки людини на підставі аналізу її найінформативіших окремих ознак, характеристик зовнішності, вербальної та невербальної поведінки (Verenikina, 2017, p. 203). У сучасних джерелах в Україні апелюють і до розгляду криміналістичного профайлінгу, який є поширеним видом діяльності за кордоном (Ізраїль, Німеччина, США, Румунія та ін.) (Tsilmak, 2019, p. 54).

Поняття «кримінальне профілювання» є узагальнювальним терміном щодо таких методик моделювання особи невстановленого злочинця, як профілювання злочинця (offender profiling), психологічне профілювання (psychological profiling), аналіз поведінкових доказів (behavioral

evidence analysis), аналіз місця події (crime scene analysis), реконструкція місця події (crime scene reconstruction), географічне профілювання (geographic profiling), слідча психологія (investigative psychology), профілювання особи злочинця (criminal personality profiling) (Mukhin, 2015, p. 294-295).

Наукова новизна

Унаслідок здійсненого дослідження визначено наукові школи й етапи формування кримінальної психології в Україні та європейських країнах. До важливих структурних елементів предмета кримінальної психології належать її психологічні закономірності. У психологічному механізмі злочинної поведінки визначено роль особи злочинця. Перспективним напрямом у

кримінальній психології є розроблення психологічних профілів особи злочинця як динамічних, пошукових моделей та їх застосування в діяльності органів правопорядку.

Висновки

За результатами дослідження встановлено, що кримінальна психологія є важливою галуззю юридичної психології, яка пройшла складний шлях становлення та розвитку. У структурі кримінальної психології центральне місце посідає психологічний механізм злочинної діяльності та вивчення психіки особи злочинця. Перспективним у кримінальній психології є типізація злочинних типів і розроблення психологічних профілів невідомих злочинців.

REFERENCES

- Androsiuk, V.H., Kazmirenko, L.I., & Kondratiev, Ya.Yu. (et al.). (1999). *Yurydychna psikhologhiia [Legal psychology]*. Ya.Yu. Kondratiev (Eds.). Kyiv: In Yure [in Ukrainian].
- Antonian, Iu.M., Enikeev, M.I., & Eminov, V.E. (1996). *Psikhologhiia prestupnika i rassledovanie prestupleniy [Psychology of the criminal and investigation of crimes]*. Moscow: Iurist [in Russian].
- Bandurka, A.M., Bocharova, S.P., & Zemlianskaia, E.V. (2001). *Iuridicheskaia psikhologhiia [Legal psychology]*. Kharkov: NUVD [in Russian].
- Bokarius, N.N. (1948). XXV let raboty Kharkovskogo Nauchno-Issledovatel'skogo Instituta Sudebnoy Ekspertizy im. zasl. prof. N.S. Bokariusa [XXV years of work of the Kharkiv Scientific Research Institute of Forensic Science named after honored prof. N.S. Bokarius]. *Problemy kriminalistiki i sudebnoy ekspertizy, Problems of Forensic Science and Forensic Science: Proceedings of the Scientific Labors* (pp. 9-27). Kharkov [in Russian].
- Chufarovskiy, Iu.V. (1995). *Iuridicheskaia psikhologhiia [Legal psychology]*. Moscow: Iurist [in Russian].
- Chufarovskiy, Iu.V. (1997). *Iuridicheskaia psikhologhiia [Legal psychology]*. Moscow: Pravo i Zakon [in Russian].
- Dulov, A.V. (1975). *Sudebnaia psikhologhiia [Forensic psychology]* (2nd ed., rev.). Minsk: Vysheyshaia shk. [in Russian].
- Enikeev, M.I. (1999). *Iuridicheskaia psikhologhiia [Legal psychology]*. Moscow: NORMA-INFRA-M [in Russian].
- Furmanov, I.A., & Metlitskiy, I.E. (Ed.). (2018). *Kriminalnaia psikhologhiia [Criminal psychology]*. *Khrestomatiia, Reader*. Minsk: BGU. Retrieved from https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/210474/1/Furmanov_Metlitskiy [in Russian].
- Hollin, C.R. (1996). *Psychology and crime: an introduction to criminological psychology*. London and New York.
- Hollin, C.R. (2000). Psychology and psychiatry. *Encyclopedia of forensic sciences*. Jay A. Siegal (Ed.). (Vol. 3), (pp. 1290-1305). Academic press.
- Konovalova, V.E. (1997). *Pravovaia psikhologhiia [Legal psychology]*. Kharkov: Konsum [in Russian].
- Konovalova, V.E., & Shepitko, V.Iu. (2005). *Osnovy iuridicheskoy psikhologii [Fundamentals of Legal Psychology]*. Kharkov: Odissey [in Russian].
- Konovalova, V.E., & Shepitko, V.Iu. (2010). *Osnovy iuridicheskoy psikhologii [Fundamentals of Legal Psychology]* (3rd ed., rev.). Kharkov: Odissey [in Russian].
- Konovalova, V.E., & Shepitko, V.Yu. (2008). *Yurydychna psikhologhiia [Legal Psychology]* (2nd ed., rev.). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
- Konovalova, V.O., & Shepitko, V.Yu. (2004). *Yurydychna psikhologhiia: akademichnyi kurs [Legal psychology: academic course]*. Kyiv: In Yure [in Ukrainian].
- Mukhin, G.N. (2015). Teoreticheskie problemy modelirovaniia lichnosti neustanovlennogo prestupnika [Theoretical problems of modeling the personality of an unidentified criminal]. *Pravo i demokratiia, Law and democracy*, 26, 292-304 [in Russian].
- Pastushenia, A.N. (2018). Predmet, zadachi i metodolohiia kryminalnoi psikhologii [Subject, tasks and methodology of criminal psychology]. *Kryminalnaia psikhologhiia. Khrestomatiia, Criminal psychology. Reader*. I.A. Furmanov, I.E. Metlitskiy (Ed.). Minsk: BGU. Retrieved from https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/210474/1/Furmanov_Metlitskiy [in Russian].
- Piroznkov, V.F. (2001). *Kriminalnaia psikhologhiia [Criminal psychology]*. Moscow: Os-89 [in Russian].
- Plavinskaia, Iu.B. (2018). Iuridicheskaia psikhologhiia v Germanii: istoriia i sovremennost [Legal psychology in Germany: history and modernity]. *Mir pedagogiki i psikhologii, The world of pedagogy and psychology*, 9(26). Retrieved from <https://scipress.ru/pedagogy/articles/yuridicheskaya-psikhologiya> [in Russian].
- Poznyshev, S.V. (1926). *Kriminalnaia psikhologhiia. Prestupnye tipy [Criminal psychology. Criminal types]*. L.: Gos. izd-vo [in Russian].
- Poznyshev, S.V. (2020). *Kriminalnaia psikhologhiia. Prestupnye tipy [Criminal psychology. Criminal types]*. Moscow: Iurayt [in Russian].

- Probst, K. (2019). Julius Varga. *A First Printed Criminalist*, 18, 78-89.
- Shepitko, V.Iu. (Ed.). (2014). *Entsiklopediia kriminalistiki v litsakh [Encyclopedia of Forensic Science in Persons]*. Kharkov: Apostil [in Russian].
- Shepitko, V.Yu., & Konovalova, V.E. (2019). *Yurydychna psykholohiia [Legal Psychology]* (3rd ed., rev.). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
- Shepitko, V.Yu. (et al.). (Ed.). (2018). *Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia [Great Ukrainian legal encyclopedia]*. (Vols. 1-20). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
- Toronchuk, I.Zh., & Hrekul-Kovalyk, T.A. (2012). Rozvytok kryminalno-pravovoi nauky v universiteti Frantsa-Yosifa u Chernivtsiakh (1875-1918 rr.) [Development of criminal law science at the Franz Josef University in Chernivtsi (1875-1918)]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu, Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*, 19(1), 31-33 [in Ukrainian].
- Tsil'mak, O.M. (2019). Zahalni polozhennia kryminalistychnoho profailinhu [General provisions of forensic profiling]. *Yurydychna psykholohiia, Legal psychology*, 1(24), 54-61. doi: <https://doi.org/1033270/03192401.54> [in Ukrainian].
- Vasilev, V. L. (1974). *Iuridicheskaia psikhologiia [Legal psychology]*. L.: LGU [in Russian].
- Vasilev, V. L. (2000). *Iuridicheskaia psikhologiia [Legal psychology]* (3rd ed.). SPb.: Piter [in Russian].
- Verenikina, N.A. (2017). Profayling kak sredstvo raskrytiia i rassledovaniia prestupleniy [Profiling as a means of detecting and investigating crimes]. *Aktualnye problemy rossiyskogo prava, Actual problems of Russian law*, 9(82), 203-209 [in Russian].
- Zelinskiy, A.F. (1999). *Kriminalnaia psikhologiia [Criminal psychology]*. Kiev: Iurinkom Inter [in Russian].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Юридична психологія : підручник / [В. Г. Андросюк, Л. І. Казміренко, Я. Ю. Кондратьєв та ін.] ; за заг. ред. Я. Ю. Кондратьєва. Київ : Ін Юре, 1999. 352 с.
- Антонян Ю. М., Еникеев М. И., Эминов В. Е. Психология преступника и расследование преступлений : монография. М. : Юристъ, 1996. 336 с.
- Бандурка А. М., Бочарова С. П., Землянская Е. В. Юридическая психология : учебник. Харьков : НУВД, 2001. 640 с.
- Бокариус Н. Н. XXV лет работы Харьковского Научно-Исследовательского Института Судебной Экспертизы им. засл. проф. Н. С. Бокариуса. *Проблемы криминалистики и судебной экспертизы* : сб. науч. работ. Харьков, 1948. С. 9–27.
- Чуфаровский Ю. В. Юридическая психология. М. : Юристъ, 1995. 256 с.
- Чуфаровский Ю. В. Юридическая психология : учеб. пособие. М. : Право и Закон, 1997. 320 с.
- Дулов А. В. Судебная психология : учеб. пособие. 2-е изд. испр. и доп. Минск : Вышэйшая шк., 1975. 464 с.
- Еникеев М. И. Юридическая психология : учебник. М. : НОРМА-ИНФРА-М, 1999. 517 с.
- Криминальная психология. *Хрестоматия* : пособие / сост. : И. А. Фурманов, И. Е. Метлицкий. Минск : БГУ, 2018. 270 с. URL: https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/210474/1/Furmanov_Metlitskiy
- Hollin C. R. Psychology and crime: an introduction to criminological psychology. London and New York, 1996. 278 p.
- Hollin C. R. Psychology and psychiatry. *Encyclopedia of forensic sciences* / Editor-in-chief Jay A. Siegal. Academic press, 2000. Vol. 3. P. 1290–1305.
- Коновалова В. Е. Правовая психология : учеб. пособие. Харьков : Консум, 1997. 160 с.
- Коновалова В. Е., Шепитько В. Ю. Основы юридической психологии : учебник. Харьков : Одиссей, 2005. 352 с.
- Коновалова В. Е., Шепитько В. Ю. Основы юридической психологии : учебник. Изд. 3-е, испр. и доп. Харьков : Одиссей, 2010. 352 с.
- Коновалова В. О., Шепитько В. Ю. Юридична психологія : підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Харків : Право, 2008. 240 с.
- Коновалова В. О., Шепитько В. Ю. Юридична психологія: академічний курс : підручник. Київ : Ін Юре, 2004. 424 с.
- Мухин Г. Н. Теоретические проблемы моделирования личности неустановленного преступника. *Право и демократия*. 2015. Вып. 26. С. 292–304.
- Пастушеня А. Н. Предмет, задачи и методология криминальной психологии. *Криминальная психология. Хрестоматия* : пособие / сост. И. А. Фурманов, И. Е. Метлицкий. Минск : БГУ, 2018. URL: https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/210474/1/Furmanov_Metlitskiy.
- Пирожков В. Ф. Криминальная психология. М. : Ось-89, 2001. 704 с.
- Плавинская Ю. Б. Юридическая психология в Германии: история и современность. *Мир педагогики и психологии*. 2018. № 9 (26). URL: <https://scipress.ru/pedagogy/articles/yuridicheskaya-psikhologiya>.
- Познышев С. В. Криминальная психология. Преступные типы. Л. : Гос. изд-во, 1926. 256 с.
- Познышев С. В. Криминальная психология. Преступные типы. М. : Юрайт, 2020. 292 с.
- Probst K. Julius Varga. *A First Printed Criminalist*. 2019. No. 18. P. 78–89.
- Энциклопедия криминалистики в лицах / под ред. В. Ю. Шепитько. Харьков : Апостиль, 2014. 400 с.
- Шепитько В. Ю., Коновалова В. О. Юридична психологія : підручник. 3-тє вид., переробл. і доповн. Харків : Право, 2019. 288 с.
- Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. / [редкол.: В. Ю. Шепитько (голова) та ін.]. Харків : Право, 2018. 952 с. Т. 20 : Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія.
- Торончук І. Ж., Грекул-Ковалик Т. А. Розвиток кримінально-правової науки в університеті Франца-Йосифа у Чернівцях (1875–1918 рр.). *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2012. Вип. 19.

Т. 1. С. 31–33. (Серія «Право»).

Цільмак О. М. Загальні положення криміналістичного профайлінгу. *Юридична психологія*. 2019. № 1 (24). С. 54–61. doi: <https://doi.org/1033270/03192401.54>.

Васильев В. Л. Юридическая психология : учеб. пособие. Л. : ЛГУ, 1974. 96 с.

Васильев В. Л. Юридическая психология. 3-е изд. СПб. : Питер, 2000. 624 с.

Вереникина Н. А. Профайлинг как средство раскрытия и расследования преступлений. *Актуальные проблемы российского права*. 2017. № 9 (82). С. 203–209. doi: <https://doi.org/10.17803/1994-1471.2017.82.9.203-209>.

Зелинский А. Ф. Криминальная психология : науч.-практ. изд. Киев : Юринком Интер, 1999. 240 с.

Стаття надійшла до редколегії 11.01.2021

Shepitko V. – Doctor of Law, Professor, Full Member (Academician) of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Head of the Department of Criminology of the National Law University named after Yaroslav the Wise, Kharkiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0719-2151>

Criminal Psychology: History of Formation and Current State

*The article is devoted to the history of formation, development and current state of criminal psychology as a separate branch of legal psychology. The historical genesis, stages and scientific schools of formation of criminal psychology are covered. Fundamental works on criminal psychology are analyzed and psychological patterns that are related to its subject are determined. Attention is drawn to the need to study the psyche of the offender (offender), the study of mechanisms of criminal behavior and typification of criminal types. The **purpose** of the article is to consider the history of the formation of criminal psychology and determine its current state in Ukraine and other European countries. The **methodological basis** of the article is the use of philosophical methods of cognition, historical, comparative and a number of systems of psychological research methods. The **scientific novelty** lies in a comprehensive study of the problems of criminal psychology, the history of its formation and development. **Conclusions.** Criminal psychology is an important branch of legal psychology that has come a long way. In the structure of criminal psychology the central place is occupied by the psychological mechanism of criminal activity and the study of the psyche of the offender. Promising in criminal psychology is the typification of criminal types and the development of psychological profiles of unknown criminals.*

Keywords: criminal psychology; legal psychology; history of criminal psychology; the identity of the offender; psychology of criminal types; psychological profile, criminal profiling.